

SECTION 4. ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SOCIETY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-607-2-5>

UKRAINIAN NATIONAL IDENTITY IS A DETERMINING FACTOR IN THE STABILITY OF SOCIETY IN TIMES OF WAR

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК СТІЙКОСТІ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Stepyko M. T.

*Ph.D of Philosophy, professor, Honored
Worker of Science and Technology,
Chief Researcher
National Institute for Strategic Studies
Kyiv, Ukraine*

Степико М. Т.

*доктор філософських наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки
України,
головний науковий співробітник
Національний інститут
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

З початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України країна демонструє високий рівень національної стійкості – здатності держави у взаємодії із суспільством зберігати стійкість до зовнішніх і внутрішніх агресивних впливів, оперативно реагувати на асиметричні загрози, а також відновлюватися після руйнівних наслідків агресивних дій будь-якої природи.

Як свідчить Д.Теперика, генеральний директор ГО «Стійка Україна», дані дослідницької мережі ResWell вказують на зростання рівня колективної стійкості в Україні у порівнянні з іншими країнами: Балтією, Польщею, Чехією, Словаччиною, Румунією та Грузією. Дослідження, проведене у 2023 році показало, що Україна, єдина країна в якій рівень стійкості зріс, у той час, як в інших країнах він знизився. Це відбувається через те, що українці переживають щоденно разом. Вони разом переживають атаки, разом переживають всі події, які відбуваються, все негативне [1].

Стабільною, навіть в умовах війни, залишається і життєстійкість українців як їх особистісна риса – здатність, що дозволяє людині успішно адаптуватися до стресових ситуацій, життєвих труднощів, травмуючих подій, зберігаючи при цьому свою цілісність та внутрішню

рівновагу, а також відновлюватися після негативного досвіду і зростати через нього. Значення цього індексу зменшилося мінімально (3.7 – під час війни і 3.9 – до російської агресії) [2].

Більшість опитаних оцінили положення України і в умовах війни вище середнього – 4,6 балів, що в 1,5 рази вище показника 2021 року. Головна емоція, яку відчують респонденти, думаючи про Україну – гордість. Внаслідок повномасштабного вторгнення і героїчного спротиву українського народу цей показник, порівняно з часом до російської агресії, виріс більш ніж вдвічі – з 34% до 75%. Бути українцем сьогодні – це належати до спільноти, яка викликає у світі позитивні емоції [3]. Інше дослідження життєстійкості особистості громадян України під час довготривалого стресу війни показало, що 73 % українців мають чималий ресурс стійкості: 35 % є стійкими, ще 38 % – радше стійкими [4].

Як повідомляє Міністр соціальної політики, сім'ї та єдності України Д. Улютин, на сьогодні в Україні працюють 326 «Центрів життєстійкості». За час діяльності пілотного проекту тут відбулося понад 2,5 мільйона контактів з людьми та понад 1,5 мільйона заходів. У мережі працюють понад 1,5 тисячі фахівців, які пройшли навчання за сертифікованими програмами. На «Центри життєстійкості» держава планує виділити в 2026 році 1 мільярд гривень [5].

Головною засадою стійкості українського суспільства та життєстійкості українців є національне та громадянське єднання на основі спільної української ідентичності. Українська ідентичність є символічною реальністю, яка об'єднує всі етноси, які проживають на території України цінностями українства та громадянства, сприйняття символів держави як цінностей власного свідомого вибору. Більшість українців і в умовах випробувань та жахів війни пишаються своєю країною, вважають себе її патріотами, не зважаючи на всі випробування воєнного лихоліття. Як показують останні соціологічні дослідження більше 91% громадян України «дуже пишаються» або «скоріше пишаються» своїм українським громадянством [6].

Нині вже не мають вирішального значення для самовизначення людини її територіальна ідентичність, етнічність чи мова: головне – як вона ставиться до незалежності та суверенітету країни, готовності зі зброєю в руках захищати незалежність та суверенітет власної держави. Саме тому сьогодні «українець» – це вже не національно-етнічна категорія, а ціннісна. До таких цінностей самовизначення належать незалежність і державний суверенітет України, людська гідність, європейські ідеали свободи та справедливості, принципи правової держави та демократії, європейське майбутнє.

Не випадково проголошеною очільниками Кремля головною метою широкомасштабної війни Росії проти України є її «денацифікація» – знищення державного, національного та громадянського самовизначення українців, їх асиміляція та інтеграція в соціокультурний простір «руського міра», нав'язування ідеї слов'янської єдності та євразійства, спільної історії та долі, ставлення до української державності як до штучного утворення. Росія не здатна існувати інакше як імперія, тому й загарбницький експансіонізм як головний складник російської геополітики, застосовуваний століттями, сьогодні зусиллями очільників Кремля трансформувався в геноцид українців.

Проте, геноцидна загроза, якою стала розв'язана Росією війна, ще раз підтвердила, що в Україні була, є і буде потужна українська політична нація, яка об'єднала переважну більшість етнічних українців, білорусів, євреїв, кримських татар, молдаван, поляків, румунів, росіян, угорців, інші етноси, які мешкають на її території в єдину консолідовану спільноту. Це означає, що ідентичність сьогодні більше не є суто етнічною категорією, а розподіл за нею не відображає етнічної мапи України. Відповідно, етнополітика не відіграватиме в майбутньому помітної ролі в загальнонаціональному суспільно-політичному процесі, хоч і залишиться вагомим чинником в окремих регіонах та в стосунках України з міжнародними організаціями, які опікуються правами меншин.

Головними маркерами національної та громадянської ідентичності є ставлення мешканців до своєї нації, держави, державних символів, героїв, знаменних дат, якими вшановуються визначні події й особи в історії України, ставлення до української мови і народних традицій, що сприяє усвідомленню громадянами свого політико-правового зв'язку з Україною, українським народом та громадянським суспільством. Саме на ці маркери орієнтують особистість, визначаючи її місце у політичному, соціальному, культурному просторі країни.

На сьогодні відбулися сутнісні зміни у якісних показниках ставлення громадян до символічних цінностей, пов'язаних з державністю України. Особливо відчутними вони стали щодо її Державного прапора та Гімну. Українці фактично позбулися символів радянського минулого. Прапором України сьогодні пишаться 64% опитаних (26% у 2011 році), Гербом – 63,5% (25% у 2011 році), Гімном – 61% (22,5% у 2011 році) [7].

Також кардинально поліпшилося ставлення громадян України до історичних постатей, які є носіями українських цінностей – І. Мазепи, С. Петлюри, С. Бандери. Втім, найбільш вражаючою є зміна ставлення до воїнів УПА. Понад дві третини (69%) жителів країни вважають, що ОУН-УПА під час Другої світової війни вели боротьбу

усіма, хто посягав на незалежність України, 14% – що ОУН-УПА боролася лише проти більшовицького режиму, 4% – на боці нацистів проти Червоної армії, і 3% – що ОУН-УПА вели боротьбу лише проти нацистів та їхніх сателітів [8].

Українська національна та громадянська ідентичність була та лишається одним із найбільш важливих факторів відсічі російській агресії та забезпеченні обороноздатності країни. Вона є також національним надбанням і стратегічним ресурсом України, критичною для виживання та стійкості українського суспільства, післявоєнної відбудови країни. Як зауважив Президент України В. Зеленський, українці тут були, українці тут є, українці тут будуть. І завжди на цій землі перемагає життя, беруть гору цінності та наш характер [9].

В умовах війни чітко увиразнюється сам змістовний сенс поняття ідентичності. Її екстремальний досвід виявляється цілком достатнім для стирання старих і формування нових групових єдностей. Як наслідок поряд з ідентичністю самопожертви в ім'я захисту своєї Батьківщини контрастує байдужа до власного самовизначення «вата», свідомі колаборанти, зомбовані російською пропагандою прихильники «руського міру», зрадники-силовики, ухияланти і т. д.

Таким чином, повномасштабна російська агресія прискорила процеси кардинальних змін у сфері національної та громадянської ідентичності українців, їх консолідації навколо єдиної системи смислів, переконань, уявлень про свою державу, свою країну, своє майбутнє, себе як члена єдиної соціокультурної спільноти. Цьому сприяв і Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», що набув чинності 1 січня 2023 року. Він визначив мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у цій сфері як складової гарантування національної безпеки України, забезпечення участі громадян України, закордонних українців, громадських об'єднань та інших інституцій громадянського суспільства у її реалізації, визначив повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері.

Як висновок, повномасштабна російська агресія привела до кардинальних змін у площині національної та громадянської ідентичності українців, їх консолідації навколо єдиної системи смислів, переконань, уявлень про свою державу, свою країну, своє майбутнє, себе як члена єдиної консолідованої спільноти «...разом нас багато і нас не подолати», готової зі зброєю в руках захищати незалежність та суверенітет своєї держави.

Література:

1. Психологічна стійкість українців: на які тенденції вказують останні дослідження. URL: <https://mediacenter.org.ua/uk/psihologichna-stijkist-ukrayintsiv-na-yaki-tendentsiyi-vkazuyut-ostanni-doslidzhennya/>
2. Комплексне дослідження: яв війна змінила мене та країну. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/kompleksne_dosl_dzhennya_yak_v_yna_zm_nila_mene_ta_kra_nu_p_dsumki_roku.html?fbclid=IwAR3o6pETK-Jb3AjwDUXIwqU_IAlGg5x74hcMwIo4dBghScHjMtWc-eu7EQ
3. Рік війни: як змінився портрет українців і України. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2023/02/22/7390482/>
4. Сила стійкості: як українці знаходять ресурс у складні часи. URL: <https://moz.gov.ua/uk/sila-stijkosti-yak-ukrayinci-znahodyat-resurs-u-skladni-chasi>
5. На “Центри життєстійкості” держава планує виділити 1 млрд грн в 2026 році. URL: https://borgexpert.com/news/na-tsentry-zhyttiistijkosti-derzhava-planuie-vydilyty-1-mlrd-hrn-v-2026-rotsi#google_vignette
6. Скільки українців пишаються своїм громадянством? Опитування. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/91-ukrajinciv-pishayutsya-svojim-gromadyanstvom-opituvannya-306024/>
7. Скільки українців пишаються своїм громадянством? Опитування. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/91-ukrajinciv-pishayutsya-svojim-gromadyanstvom-opituvannya-306024/>
8. Бандера, Мазепа, Катерина II: як українці ставляться до різних історичних постатей. URL: https://24tv.ua/education/istoriya-ukrayini-yak-ukrayintsi-stavlyatsya-do-riznih-istorichnih_n2282726https://24tv.ua/education/istoriya-ukrayini-yak-ukrayintsi-stavlyatsya-do-riznih-istorichnih_n2282726
9. Звернення Президента України з нагоди Дня державності України. URL: <https://www.instagram.com/reel/DMHjB-sSSwr/>